

ma, koji su tada bili ne samo vještiji, umješniji i iskusniji od Nijemaca, nego su raspolagali i sa većim znanjem od njih. Na drugoj strani, Luther je zauzeo konzervativan stav, pozitivan prema tadašnjem staleškom uređenju. On nije dirao u feudalni red ni u cehovske privilegije. Njegova protestantska kršćanska zajednica, taj srednjovjekovni uravnotežen društveni svijet, corpus christianum (kršćansko tijelo, kršćanski svijet, zajednica kršćana) je u stvari postojeći tadašnji savremeni poredak, na kome ne treba ništa mijenjati. Ova se zajednica sastoji iz tri staleža (Status ecclesiasticus, politicus, oeconomicus, t. j. crkveni politički i ekonomski stalež), koje u stanovništvu predstavljaju sacerdotes (svećenici), domini saeculares (plemstvo) i vulgares (narod). Prvi se brinu za duhovne stvari, drugi za svjetovno-političke, a treći, plebejci, imaju da rade. Ova trajna podjela je potpuno još srednjovjekovna-katolička. Samo je u katolicizmu stvarno prvenstvo imala crkva, sad vođstvo ima svjetovna vlast. U uređenju, u kome svećenici daju duhovni pravac životu, plemstvo vodi državu i ratove, a narod radi, ogleda se božanska premudrost i providenje. Reformacija je izazvana i potrebama socijalnog preuređenja, uz nju su se svuda javljali socijalni pokreti, naročito seljačke bune, ali su reformatori (Luther) nastojali da uspiju ma i po cijeni isključenja svakih socijalnih reformi. I Luther, kome je još i djed bio seljak, a otac seljački razbaštinjenik i industrijski radnik u prvoj generaciji, zauzeo je za vrijeme seljačke bune u Njemačkoj (1525) odlučan stav protiv nje. Misleći na seljaka, kakav je i sam bio po porijeklu, Luther je govorio, da je »magarcu potrebna hrana, teret i bič«. Po njemu je bilo lično podanstvo seljaka (kmetstvo) božanska ustanova, a desetina stvar, koja ne pripada seljaku nego gospodaru (Obrigkeit). On je seljacima, koji su se bunili, pisao, da ih treba »udarati, gušiti, bosti, tajno i javno, kogod